

УДК 378.4

Петренко Людмила Анатоліївна*
Семко Валентин Вікторович**
Юшкова Дарія Андріївна***

ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДИКИ ПОБУДОВИ РЕЙТИНГУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ АБІТУРІЄНТІВ ТА РОБОТОДАВЦІВ

Анотація. Стаття присвячена проблемі забезпечення і контролю якості освітніх послуг. Цілями дослідження є аналіз і узагальнення вітчизняного досвіду побудови рейтингів вузів, наступне доповнення його аналізом закордонних рейтингів і розробка пропозицій щодо методики побудови рейтингу закладів вищої освіти (ЗВО) України для абітурієнтів та роботодавців. В ході обґрунтування методики побудови рейтингу закладів вищої освіти для абітурієнтів та роботодавців запропоновано використовувати такі критерії рейтингування: 1) показник частки викладачів з вченим званням (або / та науковим ступенем) у викладацькому персоналі вузу; 2) рівень підготовки вступників, статистично вимірюваним показником якого є бал ЗНО (зовнішнього незалежного оцінювання); 3) частка студентів, залучених до наукової діяльності (у загальній кількості студентів у вузі); 4) частка студентів, що пройшли стажування — критерій, що свідчить про професійну підготовленість студентів / випускників університету; 5) крім статистично оцінюваних показників якості освітніх послуг, пропонується звернутись також до експертної оцінки роботодавцями професійних навичок випускників вузів.

Ключові слова: якість освітніх послуг, академічний рейтинг, репутація університетів.

Вступ. Початок ХХІ століття відзначився стрімким зростанням кількості університетів у світі, що спричинене науково-технічною та інформаційною революціями й відповідним збільшенням попиту на вищу освіту. Разом з кількісним зростанням вузів актуалізувалась проблема забезпечення і контролю якості освітніх послуг. Звичайно, уряди країн, як і раніше, намагаються регулювати діяльність університетів [1], з позиції відповідності потребам держави щодо підготовки кадрів пріоритетних спеціальностей. Однак сучасним і дійсно дієвим механізмом контролю якості освіти дедалі більше стають авторитетні дослідження з залученням експертів. І об'єктивність контролю якості освітніх послуг не можлива без участі в ньому роботодавців — тих, хто наймає на роботу випускників вузів. Нприклад, The Times Higher Education публікує рейтинг, заснований на опитуванні роботодавців [2]. QS розробила рейтинг зайнятості (QS Graduate Employability Rankings), заснований на п'яти критеріях, що включає репутацію роботодавця, навчальні досягнення випускників, наявність і рівень партнерства вузу з роботодавцями, зв'язок між роботодавцем і студентом, а та-

* **Петренко Людмила Анатоліївна** — к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємств ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», petrenko-78@mail.ru

** **Семко Валентин Вікторович** — магістр програми «Бізнес-економіка» ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», valentin_semko@i.ua

*** **Юшкова Дарія Андріївна** — магістр програми «Бізнес-економіка» ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», riott.vaan@gmail.com

кож відсоток зайнятості випускників [3]. Варто додати, що в деяких країнах, таких, як наприклад, Китай, потрапити до Топ-200 рейтингу The Times Higher Education [3] є критерієм для отримання підвищеного державного бюджетного фінансування, що стимулює конкуренцію за бюджетні кошти і підвищує якість системи вищої освіти в країні в цілому.

Проте, з різних причин, українські вузи поки що слабо присутні в світових рейтингах, що унеможливорює використання даних авторитетних рейтингів як орієнтирів для вибору якісного постачальника освітніх послуг для студентів, що отримують освіту в Україні. Тому актуальним завданням є створення такого рейтингу як об'єктивного мірила якості і орієнтира, в першу чергу, для абітурієнтів українських вузів і вітчизняних роботодавців.

Постановка задачі. На сьогодні в Україні існує близько десяти рейтингів закладів вищої освіти, проте всі вони мають методичні недоліки: наприклад, рейтинг найчастіше складається «взагалі» — без акцентування уваги на спеціальностях. А для роботодавця, як і для абітурієнта, важливо бачити рейтинг вузів саме по конкретній спеціальності, щоб здійснити правильний вибір. Відповідно, питання обґрунтування методики рейтингування закладів вищої освіти залишається актуальним. Саме тому цілями нашого дослідження є аналіз і узагальнення вітчизняного досвіду побудови рейтингів вузів, наступне доповнення його аналізом закордонних рейтингів і розробка пропозицій щодо методики побудови рейтингу закладів вищої освіти України для абітурієнтів та роботодавців.

Результати. Рейтинги ЗВО, які розробляються за багатьма методиками, в останні роки стали одними з найдоступніших інструментів оцінки діяльності закладів вищої освіти. Наприклад, в Україні найпопулярнішими на сьогодні є такі рейтинги, як: «Топ-50 вишів України за оцінками роботодавців» (Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном) — оцінка роботодавців, «Рейтинг ВНЗ» (журнал «День») — оцінка випускників потенційними роботодавцями; «ТОП-10 вузів України на думку роботодавців» (Українська правда) — оцінка роботодавців; «Топ 200 Україна» (кафедра ЮНЕСКО «Вища технічна освіта, прикладний системний аналіз та інформатика»/газета «Дзеркало тижня») — оцінка діяльності університету за академічними показниками; «Консолідований рейтинг ВНЗ України 2017 року (сайт Освіта.ua). На аналізі методичних положень зазначених рейтингів сфокусовано увагу в ході першої частини нашого дослідження.

Рейтинг «Топ-50 вишів України за оцінками роботодавців» [5], опублікований Інформаційно-аналітичним порталом про вищу освіту в Україні та за кордоном, використовує лише один показник — оцінку роботодавців (експертна оцінка). Компаніям, які брали участь в опитуванні, було запропоновано оцінити першу сотню ЗВО зі щорічного консолідованого рейтингу. Оцінки виставлялися за 12-бальною шкалою. Якщо ж в департаменті персоналу компанії нічого не могли сказати про конкретний ЗВО, йому присвоювалася нульова оцінка. Рейтинг створювався загалом по вищих навчальних закладах без урахування спеціальностей. Зазначимо, що методика такого рейтингу має викликати доволі багато сумнівів з огляду на те, що навіть без урахування такого суттєвого недоліку, як наявність лише одного критерію, даний критерій жодним чином не дає належної оцінки, оскільки:

1) створюється шляхом опитування лише 35 компаній-роботодавців; створюється на основі загальної оцінки (експертної думки) про ЗВО.

Варто також згадати рейтинг «ТОП-10 вузів України на думку роботодавців» [6], який був опублікований Українською правдою, та яка, в свою чергу, при його складанні звернулася до найкращих і найбільш успішних компаній. У їх число потрапили українські відділення міжнародних корпорацій і найбільші вітчизняні компанії. Співробітники журналу поцікавилися думкою фахівців з підбору персоналу 29 компаній, які відповіли на декілька запитань, одним з яких було таке: «випускників яких університетів вони воліють наймати на роботу» — іншими словами, які університети навчають краще за інші. Під час опитування видання просило назвати від одного до п'яти вищих навчальних закладів в шести професійних сферах: юриспруденція, економіка та фінанси, маркетинг, піар і реклама, ІТ та гуманітарні спеціальності. За кожну згадку роботодавцем, ЗВО отримував один бал. Місце в рейтингу університет посідав згідно з сумарною кількістю балів. Цей рейтинг має таку ж ваду, як і попередній, — один критерій. Крім того, він залучає до опитування 29 компаній, а це менше, ніж попередній, та робить висновок, зважаючи на суб'єктивний фактор (виключно експертні оцінки), який не підкріплений ніякими числовими даними. В той же час той факт, що рейтинг поділений на сфери діяльності, можна вважати за перевагу, бо при складанні збірного рейтингу лідерів вищої освіти це матиме значення.

«Консолідований рейтинг ВНЗ України 2017 року» [7], опублікований сайтом Освіта.ua, не передбачає первинного опитування експертів взагалі, а є суто похідним від трьох інших рейтингів, які він синтезує: Рейтинг ТОП-200 Україна (який деталізуємо далі), Вебометричний рейтинг та рейтинг публікацій Scopus. Логіка така: чим вище місце університету у цих рейтингах, тим більшу кількість балів у «Консолідованому рейтингу ВНЗ України» зазначений університет отримує, бо у підсумку результати усіх трьох рейтингів складаються і визначається місце ЗВО у консолідованому рейтингу.

Рейтинг ТОП-200 Україна [8], створений ГО Центром міжнародних проєктів «Євроосвіта», враховує показники якості науково-педагогічного потенціалу, якості навчання та міжнародного визнання. Згідно з інформацією на сайті, «всього для формування зазначених індексів використовувалися 24 індикатори прямого виміру з сумарною вагою 80%, показник інформаційних ресурсів (якість та функціональна повнота веб-сайтів університетів) — 5% і експертне оцінювання з ваговим коефіцієнтом 15%». Проте, методика цього проєкту не дає відповіді щодо того, яким саме чином створювався рейтинг, як розраховувалися показники і наскільки достовірним є експертне оцінювання.

Таким чином в проаналізованих вітчизняних рейтингах мають місце такі недоліки:

- по-перше, непрозорість процесу оцінювання, що ставить під сумнів достовірність результатів рейтингування, відсутність методики рейтингу у вільному доступі, необґрунтованість вагових коефіцієнтів окремих складових / критеріїв рейтингування;
- по-друге, нерепрезентативність вибірки (або тих, кого оцінюють — вузьке коло ЗВО; або тих, хто оцінює — вузьке коло експертів з невеликої кількості

компаній-роботодавців), на додаток до того ж рейтинг може створюватись, спираючись виключно на експертну думку зазначених роботодавців;

- по-третє, недостатня сфокусованість на потреби роботодавців і абітурієнтів, низька інформативність: рейтинги виставляють узагальнену оцінку університету, і не розкривають його сильні і слабкі сторони у підготовці спеціалістів певного профілю.

Якщо ж звернутись до світового досвіду рейтингування вузів, то побачимо, що їх методики здебільшого досліджують «силу» університетів в науці: увага акцентується на рівні наукових досліджень, враховується індекс цитування наукових робіт, а також кількість співробітників інституцій, які мають Нобелівські або Філдсівські премії тощо. Далі ми зупинимось на методичних особливостях ряду відомих у світі рейтингів.

Американський рейтинг Best Global Universities Ranking (U.S. News & World Report) [9] вже більше 30 років зберігає свою авторитетну позицію і дозволяє визначити, яке положення займають американські ЗВО у світі. Повний список університетів — найбільший у світі — містить станом на 2017 рік 1250 університетів (у попередньому році — 1000) з 74 країн і дає комплексну оцінку дослідницьких університетів з різних куточків планети. Щодо методики, то спочатку обираються навчальні заклади за результатами глобального репутаційного опитування Clarivate Analytics, решта університетів добираються серед тих, які опублікували найбільшу кількість статей за п'ятирічний період. На наступному етапі оцінюються 12 основних індикаторів, які подані в табл. 1. Варто зазначити, що рейтинг в основному фокусується на академічних дослідженнях університету і на «загальносвітовій» науковій репутації: беруться до уваги кількість публікацій і цитувань, а також результати опитувань більш ніж 50 тисяч респондентів, детальніший розрахунок наведених індикаторів представлено на сайті рейтингу [9].

Серед авторитетних рейтингів — Академічний рейтинг університетів світу (The Academic Ranking of World Universities, або ARWU) [10], який вперше був опублікований у червні 2003 року Центром Дослідження Університетів Світового Класу (CWCU) Академії вищої освіти Шанхайського Університету. Рейтинг ARWU розраховується на основі шести об'єктивних (таких, що статистично вимірюються) показників, серед яких: число випускників і співробітників, яким присуджено Нобелівську або Філдсівську премію, число високо цитованих дослідників, число статей, опублікованих в журналах Nature і Science, число статей, проіндексованих в Science Citation Index — Expanded і Social Sciences Citation Index і продуктивність університету в розрахунку на душу населення. Щорічно понад 1200 університетів входять до рейтингу ARWU, а 500 кращих публікуються. Цей рейтинг одразу став популярним і отримував позитивні відгуки від найбільш шанованих університетів світу. Основною ж причиною такої впливовості ARWU його переконливість — факт наявності науково обґрунтованої, стабільної і прозорої методики, де всі показники є чисельними, статистично вимірюваними і зрозумілими для менеджменту університетів. Саме тому показники даного рейтингу слугують основою для встановлення власних стратегічних цілей різними університетами світу.

Таблиця 1

ІНДИКАТОРИ РЕЙТИНГУ BEST GLOBAL UNIVERSITIES RANKING (U.S. NEWS & WORLD REPORT)*

Індикатори рейтингу	Вагомість (%)
Глобальна дослідницька репутація	12,5
Регіональна дослідницька репутація	12,5
Публікаційна активність	10,0
Книжки	2,5
Конференції (публікації за результатами конференцій)	2,5
Нормалізований індекс цитування	10,0
Загальне число цитувань	7,5
Кількість публікацій, які входять у 10% найбільш цитованих публікацій	12,5
Частка в загальній кількості публікацій, які входять у 10% найбільш цитованих публікацій	10,0
Міжнародне співробітництво	10,0
Кількість високоцитованих публікацій, які входять у 1% найбільш цитованих публікацій у відповідній предметній області	5,0
Частка в загальній кількості публікацій, які входять у 1% найбільш цитованих публікацій у відповідній предметній області	5,0

(складено за джерелом [8])

Зупинимось на рейтингу університетів за версією британської консалтингової компанії Quacquarelli Symonds (QS World University Rankings) [11], про який ми вже згадували на самому початку даної статті і який цікавий своєю поглибленою увагою до репутації ЗВО серед роботодавців, причому в розрізі окремих спеціальностей. Компанія QS оцінює університети за такими показниками: активність і якість науково-дослідницької діяльності, думка роботодавців і кар'єрний потенціал, викладання та інтернаціоналізація. Щороку оцінюється понад 2,5 тисячі вищих навчальних закладів по всьому світу. За підсумками дослідження будується рейтинг 500 кращих університетів світу, а також рейтинги університетів з окремих дисциплін. Рейтинговий показник складається з ряду індексів:

- індекс академічної репутації ЗВО (40%). Показник включає дані глобального експертного опитування представників міжнародної академічної спільноти про те, в яких навчальних закладах світу наукові дослідження по їх сфері компетенцій проводяться на найвищому рівні;
- індекс репутації ЗВО серед роботодавців (10%). Показник включає дані глобального експертного опитування представників організацій-роботодавців, що представляють усі основні галузі економіки і мають не менше ста співробітників;
- співвідношення професорсько-викладацького складу ЗВО і чисельності студентів (20%);

- індекс цитування наукових робіт викладацького складу ЗВО по відношенню до чисельності викладацького складу (20%). Індекс цитування наукових робіт оцінюється на основі бібліометричної бази даних Scopus;
- частка іноземних викладачів ЗВО по відношенню до загальної чисельності викладацького складу (5%);
- частка іноземних студентів по відношенню до загальної чисельності студентів (5%).

В опитуванні представників міжнародної академічної спільноти (QS Global Academic Survey) беруть участь професори і керівники університетів із середнім стажем в науці 20,3 роки. За даними 2018 р. було опитано понад 75 000 осіб, серед них провідні вчені та ректори понад 500 університетів (можливість обробки такої кількості первинних даних обумовлена інвестиціями QS в програмне забезпечення для опитування, дизайном опитування, ефективністю комунікації і управління базами даних).

В опитуванні ж представників роботодавців (QS Global Employer Survey [3]) беруть участь кілька тисяч компаній з більш ніж 90 країн світу.

Таким чином, рейтингування за методикою QS включає в себе як об'єктивну, так і суб'єктивну складову, а також є більш зорієнтованим на потреби ринку праці, ніж попередній — Шанхайський — рейтинг, з огляду на критерії рейтингування. Останні більш різносторонньо характеризують ЗВО, зокрема, не лише з точки зору кількості нобеліатів і значних цитувань (що не підходить для характеристики абсолютної більшості ЗВО України), а й з врахуванням академічної репутації ЗВО та репутації серед роботодавців.

Продовжуючи аналіз міжнародних рейтингів, звернемося до досвіду країн-сусідів з пострадянського простору. В даному контексті варто згадати рейтинг вищих навчальних закладів Співдружності Незалежних Держав, розроблений рейтинговим агентством «Експерт РА» [12]. У список увійшли 153 ЗВО, які представляють Росію, Україну, Казахстан, Білорусь, Молдову, Узбекистан, Азербайджан і Киргизію. У такому рейтингу враховуються як статистичні дані, так і результати опитувань понад 5,5 тисячі респондентів — викладачів, роботодавців, науковців, студентів і випускників. Всі ЗВО розподілені у рейтингу за п'ятьма рейтинговими класами від А до Е, де клас А означає виключно високий рівень підготовки випускників, В — дуже високий рівень, а рейтингові класи С, D і Е відображають високий, прийнятний і достатній рівні підготовки випускників відповідно. Варто відзначити і те, що на думку «Експерт РА» найвищих місць у рейтингу варті ЗВО з сильною «класичною і технічною спеціалізацією», оскільки випускники провідних технічних університетів більш затребувані ринком праці, ніж управлінці, економісти та гуманітарії.

Якщо ж детальніше розглянути методологію зазначеного Рейтингу вузів країн СНД, то рейтингування відбувається за результатами аналізу таких інтегральних факторів, як: 1) якість освіти у ЗВО (вага = 0,5); 2) рівень затребуваності роботодавцями випускників ЗВО (вага = 0,3); 3) рівень науково-дослідницької активності ЗВО (вага = 0,2). Значення кожного з інтегральних факторів визначається групами показників, які, в свою чергу, об'єднують показники, що характеризують найважливіші аспекти діяльності ЗВО. Наприклад, до рейтингового

фактору «якість освіти у ЗВО» відносять такі групи: рівень викладання; міжнародна інтеграція; ресурсне забезпечення; затребуваність серед абітурієнтів. До фактору «рівень затребуваності роботодавцями випускників ЗВО»: якість кар'єри випускників; співробітництво з роботодавцями. До фактору «рівень науково-дослідницької активності ЗВО»: інноваційна активність; наукові досягнення; інноваційна інфраструктура [12]. Також у рейтингу відслідковується тенденція до якомога більшого врахування об'єктивних показників і їх превалювання над суб'єктивними відгуками, проте останні (як дані експертних опитувань) також беруться до уваги. Так складовими показника «якість кар'єри випускників» є такі, що своїй більшості не піддаються математичним розрахункам, і саме тут основним джерелом інформації є анкетування студентів і випускників. Перевагою методичного підходу, використовуваного даним рейтингом є саме поділ критеріїв за групами, що дозволяє, по-перше, краще сприймати подану інформацію і, по-друге, додає рейтингу більшої обґрунтованості.

Досить високою структурованістю рейтингових показників характеризується Національний рейтинг університетів [13] — спеціальний проект Групи «Інтерфакс», запущений у 2009 році з метою розвитку незалежної системи оцінювання російських університетів. Інформаційними даними про діяльність університетів є матеріали сайтів ЗВО; відомості, що розміщуються на спеціалізованих сайтах МОН РФ; дані, розміщені на сайтах фондів і організацій, пов'язаних з розвитком науки і системи вищої освіти країни; доступні дані національної та міжнародної наукометрії. Присутнє чітке групування показників у шість параметричних рейтингів (освіта, дослідження, соціальне середовище, інтернаціоналізація, інновації та підприємництво, оцінка бренду університету) і створення загального зведеного рейтингу з урахуванням усіх вищенаведених.

В руслі світової тенденції перетворення університетів в осередки підприємницької культури, в т.ч. надання самим університетам підприємницької самостійності в комерціалізації власних відкриттів та винаходів, потребує оцінки підприємницька функція діяльності університетів. В даному контексті в Росії у 2017 році було створено рейтинг ЗВО «Три місії університету», що є принципово новим за своєю методологією [14]. Університети у такому рейтингу оцінюються за 17 індикаторами, які відображають три основні місії університету у сучасному світі: «освіта», «наука», «університет і суспільство», вага у підсумковій оцінці яких 45%, 25% і 30% відповідно. Рейтинг використовує цілий ряд нових критеріїв (схвалених міжнародними експертами), які розраховуються за об'єктивними даними, і виключають суб'єктивні репутаційні опитування, що означає отримання інформації більшою мірою з незалежних від університетів джерел, що набагато підвищує його об'єктивність та ставить всі вищі навчальні заклади в рівні умови. Об'єктивності рейтингові додає використання сучасних інструментів Data mining й інформації з незалежних міжнародних джерел, як то: Clarivate Analytics, постачальник даних і метрик з InCites і Global Institutional Profiles Project (GIPP); Elsevier, власник бібліографічної та реферативної бази даних SCOPUS; онлайн-платформи масової освіти Coursera і edX; загальнодоступна багатомовна універсальна інтернет-енциклопедія Wikipedia; пошукові системи Google, Yandex, Baidu; соціальна мережа Twitter, а також Особливо

відзначимо, що даний рейтинг включає оцінку результативності міжнародної наукової та освітньої діяльності саме студентів університетів, в т.ч. на основі інформації веб-порталів міжнародних студентських олімпіад.

Підводячи проміжні підсумки, відзначимо, що проаналізовані міжнародні рейтинги зорієнтовані на менеджмент університетів — для встановлення цілей стратегічного планування розвитку університетів в міжнародній конкуренції систем вищої освіти різних країн світу. Всі вони відслідковують якість кадрів вузів за показниками цитованості наукових праць. Методики рейтингів є складними і трудомісткими з точки зору розрахунків.

Повертаючись до особливостей системи вищої освіти України, відзначимо, що наукова складова діяльності університетів традиційно була другорядною по відношенню до безпосередньої освітньої діяльності. Основною діяльністю викладачів є саме навчальна, а не наукова діяльність і, відповідно, оцінка якості освітніх послуг вітчизняного університету за показниками цитованості праць персоналу університету (як, скажімо, в авторитетному Шанхайському рейтингу) не може бути змістовною.

Саме тому пропонуємо в рамках побудови рейтингу вищих навчальних закладів для оцінки якості кадрів вітчизняних вузів використовувати традиційний (і поки що більш релевантний, ніж цитованість) *показник частки викладачів з вченим званням* (або / та науковим ступенем) у викладацькому персоналі вузу. Додамо, що використання не абсолютних, а відносних показників (частка, %) покликане зробити порівняльними в рейтингу вузи різної «потужності», які конкурують на ринку між собою. Це важливо з огляду на високу конкурентоспроможність народжуваних / елітних вузів, що орієнтуються не на масове виробництво, а працюють в рамках стратегії ринкової «ніші». Пропоновані критерії побудови рейтингу вищих навчальних закладів для абітурієнтів та роботодавців унаочнює табл. 2.

Таблиця 2

**КРИТЕРІЇ ПОБУДОВИ РЕЙТИНГУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДЛЯ АБІТУРІЄНТІВ ТА РОБОТОДАВЦІВ***

Заклад вищої освіти	Критерії рейтингу, їх розрахунок					ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА
	Частка викладачів з вченим званням	Середній бал ЗНО абітурієнтів	Частка студентів, залучених у наук. діяльності	Частка студентів, що пройшли стажування	Оцінка роботодавців (шкала 0-100 балів)	
	Число професорів та доцентів / загальна чисельність викладачів	Сума середніх балів ЗНО (-100) / чисельність вступників	Студенти, задіяні у наук. діяльності / загальна чисельність студентів	Студенти 2-6 курсу, які стажувалися / загальна чисельність студентів	Загальна кількість балів / чисельність експертів, що оцінили ВНЗ	Сума за критеріями
ЗВО 1	...	...	...	...	...	...
ЗВО 2	...	...	...	...	...	...
ЗВО 3	...	...	...	...	...	...

(розроблено авторами)

Умовою для реалізацію високого викладацького потенціалу університету є відповідно високий рівень підготовки вступників, статистично вимірюваним показником якого є *бал ЗНО* (зовнішнього незалежного оцінювання). Крім того, концентрація інтелектуального студентства в вузі формує його внутрішню організаційну культуру і забезпечує високий рівень конкуренції, мотивації до навчання й наукової дискусії як основу та передумову формування майбутніх професіоналів. І статистично вимірюваним показником-критерієм для побудови рейтингу тут може бути *частка студентів, залучених до наукової діяльності* (у загальній кількості студентів у вузі). Цей показник опосередковано засвідчує інтерес студентів до своєї спеціальності, вміння аналізувати інформацію і проводити власні дослідження.

Прикметою часу є той факт, що студенти українських вузів все частіше прагнуть знайти роботу вже на другому-третьому році навчання, часто переходячи на заочну форму на старших курсах і віддаючи пріоритет практиці над вивченням теорії в університеті. Однак щонайперше студенту потрібен «тест на працездатність» обраної спеціальності, щоб переконатись в правильності вибору фаху і якості отримуваної професійної освіти. Вузи, що опікуються даною проблемою, активно контактують з бізнесом і направляють власних студентів на стажування вже починаючи з перших років навчання. З іншого боку, відбір студентів на стажування здійснюється в компаніях, як правило, на конкурсній основі і є одним з підтверджень якості вузівської підготовки. Відповідно, *частка студентів, що пройшли стажування* — може бути критерієм, що свідчить про професійну підготовленість студентів / випускників університету.

Крім статистично оцінюваних показників якості освітніх послуг, варто звернутись і до *експертної оцінки роботодавцями* професійних навичок випускників того або іншого вузу. Анкетування експертів — представників компаній є традиційним (і, на думку авторів даного дослідження, безальтернативним) інструментом, широко використовуваним в практиці як в Україні, так і за кордоном. Проводиться опитування представників впливових та конкурентоспроможних компаній, які оцінюють студентів й випускників університету за рівнем наявних знань і навичок та відповідності останніх потребам компанії (наприклад, шляхом оцінювання по 100-бальній шкалі). Таким чином, цей показник матиме суб'єктивний характер і певною мірою коригуватиме рейтинг, додаючи до «сухих» цифр статистики ще й «живе» бачення компаній щодо цінності для бізнесу / роботи випускників того або іншого університету.

Висновки. Отож, провівши детальний аналіз критеріїв, за якими можна побудувати рейтинг закладів вищої освіти для абітурієнтів та роботодавців, виокремлено п'ять основних: 1) частка викладачів з вченим званням (та науковим ступенем) в структурі персоналу ВНЗ; 2) середній бал вступників (бал ЗНО); 3) частка студентів, які задіяні в науковій діяльності (міжнародні конференції, конкурси, олімпіади тощо) ; 4) частка студентів, які проходили стажування у компаніях; 5) оцінка якості освіти (підготовки в вузі) роботодавцями. Перші чотири критерії є статистично вимірюваними, останній передбачає експертну оцінку. Методика дозволяє побудувати не лише загальний рейтинг університетів, а й порівнювати вузи окремо по кожній професійній сфері. В ході подальших до-

сліджень буде деталізовано процедурні аспекти опитування роботодавців із застосуванням методів прикладної соціології.

Література

1. Павленко О. В. Розвиток ринку освітніх послуг ВНЗ: актуальні тренди та прогнози / Павленко Олександр Вадимович // Стратегія економічного розвитку України : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана ; редкол.: В. А. Верба (голов. ред.) [та ін.]. — Київ : КНЕУ, 2017. — Вип. 41. — С. 89–98.
2. Best universities for graduate jobs: Global University Employability Ranking 2016. [Electronic source]. — Access mode : <https://www.timeshighereducation.com/student/best-universities/best-universities-graduate-jobs-global-university-employability-ranking>
3. QS Graduate Employability Rankings 2017 — Overview. [Electronic source]. — Access mode : <http://www.qs.com/qs-graduate-employability-rankings-2017-overview/>
4. The Times Higher Education World University Rankings 2016-2017 (list the 980 top universities in the world) [Electronic source]. — Access mode : https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2017/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats
5. Топ-50 вишів України за оцінками роботодавців [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://vnz.org.ua/statti/10201-top-50-vyshiv-ukrayiny-za-otsinkamy-robotodavtsiv>
6. ТОП-10 вузів України на думку роботодавців [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/society/2013/04/5/125807/>
7. Консолідований рейтинг ВНЗ України 2017 року [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/rating/51741/>
8. Топ-200 кращих університетів України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=28&id=1095>
9. Best Global Universities Rankings. U.S. News & World Report / [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.usnews.com/education/best-global-universities/rankings>
10. The Academic Ranking of World Universities (ARWU) [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.shanghairanking.com/ru/>
11. QS World University Rankings 2018 [Electronic source]. — Access mode : <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2018>
12. Рейтинг вузов «Эксперт РА» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://raexpert.ru/rankings/vuz/method>
13. Методика и процедуры формирования Национального рейтинга университетов (НРУ 2017) [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.univer-rating.ru/txt.asp?rbr=30&txt=Rbr30Text9318&lng=0>
14. Московский международный рейтинг университетов «Три миссии университета» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://mosiur.org/methods/methodology/>

References

1. Pavlenko, A.V. «Market Development of High Education Services: Actual Trends and Forecasts.» *Strategy of Economic Development of Ukraine*, no. 41 (2017): 89–98.
2. «Best universities for graduate jobs: Global University Employability Ranking 2017.» Times Higher Education (THE). November 20, 2017. Accessed May 05, 2018.

<https://www.timeshighereducation.com/student/best-universities/best-universities-graduate-jobs-global-university-employability-ranking>.

3. «QS Graduate Employability Rankings 2017 — Overview.» QS. May 04, 2017. Accessed December 05, 2018. <http://www.qs.com/qs-graduate-employability-rankings-2017-overview/>.

4. «World University Rankings.» Times Higher Education (THE). September 23, 2016. Accessed May 05, 2018. https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2017/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats

5. «Top-50 vyshiv Ukrainy za otsinkamy robotodavtsiv.» Vyshcha osvita. Accessed May 5, 2018. <http://vnz.org.ua/statti/10201-top-50-vyshiv-ukrayiny-za-otsinkamy-robotodavtsiv>

6. «TOP-10 vuziv Ukrainy na dumku robotodavtsiv.» Ukrainska pravda. Accessed May 5, 2018. <http://life.prawda.com.ua/society/2013/04/5/125807/>.

7. «Konsolidovanyi reitynh vuziv Ukrainy 2017 roku.» Osvita.UA. Accessed May 5, 2018. <http://ru.osvita.ua/vnz/rating/51741/>.

8. «Top-200 krashchykh universytetiv Ukrainy.» Euroosvita. Accessed May 5, 2018. <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=28&id=1095>.

9. «US News Best Global Universities | US News Education.» U.S. News & World Report. Accessed May 5, 2018. <https://www.usnews.com/education/best-global-universities/rankings>.

10. «ARWU World University Rankings 2017 | Academic Ranking of World Universities.» Academic Ranking of World Universities — 2003 | Top 500 Universities | Shanghai Ranking — 2013 | World University Ranking — 2003. Accessed May 5, 2018. <http://www.shanghairanking.com/>.

11. «QS World University Rankings 2018.» Top Universities. November 22, 2017. Accessed May 5, 2018. <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2018>.

12. «Kak sostavljalsja rejting: procedura i metodologija.» Rejtingovoe agentstvo RAEX («Jekspert RA»). Accessed May 5, 2018. <https://raexpert.ru/rankings/vuz/method>.

13. «Metodika i procedury formirovanija Nacional'nogo rejtinga universitetov (NRU 2017).» Accessed May 5, 2018. <http://www.univer-rating.ru/txt.asp?rbr=30&txt=Rbr30Text9318&lng=0>.

14. «Moskovskij mezhdunarodnyj rejting universitetov «Tri missii universiteta».» Accessed May 5, 2018. <https://mosiur.org/methods/methodology/>.

ОБОСНОВАНИЕ МЕТОДИКИ ПОСТРОЕНИЯ РЕЙТИНГА ВУЗОВ ДЛЯ АБИТУРИЕНТОВ И РАБОТОДАТЕЛЕЙ

Петренко Л. А., к.э.н., доцент, доцент кафедры экономики предприятий ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

Семко В. В., Юшкова Д. А., магистры программы «Бизнес-экономика» ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

Аннотация. Статья посвящена проблеме обеспечения и контроля качества образовательных услуг. Целями исследования является анализ и обобщение отечественного опыта построения рейтингов вузов, следующее до-

полнение его анализом зарубежных рейтингов и разработка предложений по методике построения рейтинга высших учебных заведений Украины для абитуриентов и работодателей. В ходе обоснования методики построения рейтинга высших учебных заведений для абитуриентов и работодателей предложено использовать такие критерии рейтингования: 1) показатель доли преподавателей с ученым званием (и / или ученой степенью) в преподавательском персонале вуза; 2) уровень подготовки абитуриентов, статистически измеряемым показателем которого является балл ВНО (внешнего независимого оценивания); 3) доля студентов, вовлеченных в научной деятельности (в общем количестве студентов в вузе); 4) доля студентов, прошедших стажировку — критерий, свидетельствующий о профессиональной подготовленности студентов / выпускников университета; 5) кроме статистически оцениваемых показателей качества образовательных услуг, предлагается обратиться также к экспертной оценки работодателями профессиональных навыков выпускников вузов.

Ключевые слова: качество образовательных услуг, академический рейтинг, репутация университетов, Украина.

METHODOLOGY FOR THE RANKING OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Liudmyla A. Petrenko, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Business Economics Department SHEI «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»

Valentyn V. Semko and Dariia A. Yushkova, Students of Business Economics master degree program SHEI «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»

Abstract. The article is devoted to the problem of providing and controlling the quality of educational services. The objectives of the study are: 1) analysis and synthesis of domestic experience in building the ratings of universities, 2) analysis of foreign rankings, 3) development of proposals for the methodology for constructing the ranking of higher educational institutions of Ukraine for school leavers and employers. To build the ranking of higher education institutions for applicants and employers, it was suggested to use such criteria: 1) the ratio of teachers with academic rank (and / or academic degree) in the teaching staff of the university; 2) the level of preparation of entrants, a statistically measurable indicator of which is the EIE score (external independent evaluation); 3) the proportion of students involved in scientific activities (in the total number of students in a university); 4) the proportion of students who passed the internship — a criterion indicating the professional preparedness of students / graduates of the university; 5) in addition to the statistically evaluated indicators of the quality of educational services, it is also suggested that the experts assess the professional skills of graduates.

Keywords: the quality of educational services, Academic Ranking, reputation of universities, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2018